

BÓTA, originàriament fou un duplicat de BOT II: provinents tots dos del BŪTTIS femení del llatí vulgar, que designava un recipient de líquids, i sobretot vi: en l'un es mantingué millor la terminació primitiva, canviant-se el gènere, mentre que l'altre prengué la -a pròpia dels femenins, contribuint alhora a la fixació d'aqueixes formes i del significat respecte a la influència dels sinònims UTER (UTRIS) 'bot' en aquell i TUNNA 'tona, bóta' en aquest. □ 1.ª doc.: 1246.

Ja en la Lleuda de Cotlliure i en una gran quantitat d'escriptures dels Ss. XIV-XV, veg. *DAG.*, *AlcM*, també sovint en Lull, Muntaner, *Tirant lo Blanc* (*DBal.*), etc. Afegim-hi encara d'uns inventaris de Vic: «una thona de 4 sesterts; un vaxell ab lo ux de sobra, qui té 6 bótes», a. 1423, on com es veu *bóta* figura com a mesura de capacitat (a distinció de *tona*, el gran recipient de fusta), tal com passa ja en Muntaner («pagà dos florins per *bóta* d'oli», 113); però també (com ja en Lull) és el recipient en un altre inventari de la mateixa procedència de 1507, «una *bóta* de fusta prima, ab son uix, qui té serqua de sinch càrregues» (tots dos p. p. Faraudo, *Misc. Fabra*, p. 171, s. v. *uix*); i així ho tenim també en la Quaresma de St. Vicent: «tractà ab <un> carreter, que axí com si trahie una *bóta* --- que-l portàs al desert, perquè no fos papa» (p. 53.148).

Avui el sentit bàsic a tot el domini català és el de gran recipient de fusta, guardat generalment en «lo CELLER o bodega: bóta...», 1575, OPou, *ThPu.*, p. 19. Però en algunes terres nostres té sentits més amplis: en valencià, en general, m'adverteix J. G. M. (1955) és no sols l'equivalent del cast. *tonel* sinó també de 'bota (de cuero)' i de 'odre'; cap al centre té els dos primers d'aquests sentits, i en el Pallars, on *tona* resta ben viu i popular per a cast. *tonel*, és quasi només la botella de cuero (cast. *bota*), com vaig constatar a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera.

En canvi en el bisbats de Girona, Elna i altres terres del Nord-est i Centre-est hom el distingeix rigorosament de *botella*, reservant aquesta per a la boteta de cuiro, i *bóta* per al gran atuell de dipòsit de vi, fet de fusta i amb dogues (així ho he vist practicar a l'Empordà, etc.): és la distinció recomanada pel *DFa.* i que preferiríem que es generalitzés.

Es fan diverses distincions: en el Rosselló, almenys al Nord, p. ex., es distingeix entre *barricot* i *búta*, que és més grossa (així a Vingrau, 1960). També s'ha usat especialment a manera de barril per contenir panses i fruitetes anàlogues, acc. que va passar del francès antic a l'anglès clàssic *butt*: p. ex. Ben Jonson parla en *Volpone* (v, ii, 49) d'un «currant-butt», «un tonneau de raisins de Corinthe». Imagino que d'un ús així, practicat amb fruitetes silvestres guardades per a confitura, pot resultar l'emprar *bótes* com un producte dels aranyoners a l'Alt Maestrat: a Vilafranca m'explicaren que *els andriners fan andrines i també bótes* (1961). Renuncio a ampliar més aquestes distincions i accs. particulars, que es poden trobar en els diccs.

Per als diversos representants i accs. en les llengües romàniques més acostades, es podran veure el *DCEC*

(I, 499b-450a), el *FEW* (I, 661b-662) i el *REW* 1427. En castellà [1331, Inv. Arag. *BRAE* II, 554], encara que la llengua comuna, en el sentit de recipient gran per a vi, ha preferit *tonel*, això no és general dialectalment, i en particular hi ha hagut usos molt semblants al català en aragonès, portuguès-leonès¹ i en el castellà d'Amèrica²

DERIV.: *Botada* 'obra de bótes amb fusta', d'on *Justa de botada*, molt viu sobretot a la zona La Selva-Osona (*CostumCatMancom.* I, s. v.: *DAG.* i *DBal.*; «rodells són cèrcols de fusta de castanyer per a *justa de botada*», Espinelles, 1935, St. Hilari, Sauleda, etc.). *Botall*. *Botalla* [-aia, 1486, *AlcM*], *botaiola*. *Botallut*. *Botam* [1311, *AlcM*, c. 1380, *Cròn. del Cerimoniós*, *DBal.*]³ *Botana* no ve d'ací sinó de l'àrab veg. *BADANA*.

Botatge 'impost que es cobrava sobre les bótes de vi': força documentat en textos molt antics dels comtats de Besalú (Monsalvatje, *Coll. Diplom. C. Bes.* xxv, 121) i Ross-Cerd.: «concedimus omne vinitum quod censualiter habere debemus de Villa Arriano, quod plebeico more vocatur *botage*» a. 1086 (*Coll. Moreau*, que cito a la monografia d'Er de l'*Onom. Cat.*); «albergues et rerealbergues et *botajes* et pasquers et placita et justicias et ---», drets que el 1124 es reserva el comte de Barcelona en posar en feu el Vallespir al vescomte de Castellnou (Desplanque, *Inv. Thuir*, p. xx); també oc. ant. *botatge*. *Botenc*. *Boter* [1391; «tonclero», PzCabrero, *Ibiza*; també s'havia usat *botero* 'odrero' a Castella: Valdés, *Diál. de la Lengua*; *boteria*. *Botot*. *Embotar*.

Botella [1530, *AlcM*], cf. oc. ant. *botelha*, fr. *bouteille* [que ja forma derivats en el S. XII], del ll. vg. BŪTTICŪLA documentat solament des de l'alta Edat Mitjana, però *buticula* 'ampolleta' ja apareix en notes tironianes (de cap al temps merovingi, *ALLG* x, 268); el sentit de 'ampolla (de vidre)', estrany al català pròpiament dit (manca encara en els diccs. del S. XVII); *DAG.* cita només *botella de aram molt xica* el 1585 (en inv. de Val.).

En català és un mot pres en data moderna del fr. *bouteille* i transmès tant o més pel castellà. Si bé avui ja s'ha afiançat bastant en l'ús tavernari i ciutadà, és encara rebutjat per la gent de parlar acurat que (com nosaltres) no veu cap utilitat a preterir l'ús d'*ampolla*; l'únic ús aconsellable en bon català és en el sentit de 'boteta de cuiro', encara l'usual a la major part de les comarques del català central, sobretot les del Nord-est, però que també he sentit entorn d'Igualada i per altres bandes (p. ex. en converses espontànies a Montbui, 1956, etc.) (la botella de vidre sembla haver-se propagat des de més antic en terres mall. i val.); el mot afrancesat s'afirmà des de bastant abans en el cast. *botella* (si bé encara el 1721 molts li trobaven allí regust neològic, *DCEC*); en el domini castellà existiren representants més genuïns, especialment *botija* i *botijo* 'ràntir', etc., i amb extensió més dialectal i limitada com el nav. i rioj. *boteja* «vasija de barro grande parecida a una ánfora» i *botejo* «botijo» (Iribarren), i aquest l'he sentit també com a